

ΘΑΝΟΣ ΒΛΕΚΑΣ

του Παύλου Καλλιγά

Εργασία : χειμερινού εξαμήνου

Όνομα φοιτήτριας: Καναβούρα Βαλασία

Δεκέμβριος

2017

Εισαγωγή.

Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστεί το μυθιστόρημα του Παύλου Καλλιγά *Θάναος Βλέκας*, που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1855. Η προσέγγιση του έργου θα έχει ως βασικούς της άξονες, αφενός μεν την ανάδειξη των ρομαντικών αλλά και των ρεαλιστικών στοιχείων του μυθιστορήματος και αφετέρου την καταγραφή των αφηγημάτων μέσω του ύφους και της γλώσσας, που επιλέγει να χρησιμοποιήσει ο συγγραφέας. Για την πληρέστερη κατανόηση του μυθιστορήματος κρίθηκε σκόπιμη η παρουσίαση της κοινωνικής και πνευματικής πραγματικότητας της Ελλάδας των αρχών του 19^{ου} αιώνα, έτσι ώστε να είναι δυνατή η ένταξη του έργου στα ιστορικά και λογοτεχνικά συμφραζόμενα της εποχής του.

Το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα.

Το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα αποτελεί μια περίοδο κομβικής σημασίας για τη νεότερη ελληνική ιστορία. Η Επανάσταση του 1821 – αποτέλεσμα των πολιτικών και πνευματικών ζυμώσεων που προηγήθηκαν – και η ίδρυση του ανεξάρτητου νεοελληνικού κράτους, είναι αναμφισβήτητα τα δυο γεγονότα που σφράγισαν και καθόρισαν τις εξελίξεις της περιόδου. Η διαδικασία μετάβασης από το καθεστώς της οθωμανικής κατοχής στη συγκρότηση έθνους – κράτους, υπήρξε επίπονη και χρονοβόρα.

Τα χρόνια που ακολούθησαν την απελευθέρωση χαρακτηρίστηκαν από έντονες πολιτικές συγκρούσεις και οξυμένα κοινωνικά προβλήματα. Σε πολιτικό επίπεδο αυτό εκφράστηκε μέσα από τη διαμάχη των πολιτικών για τη νομή της εξουσίας. Από τη μια πλευρά η τάξη των προεστών και οι οπλαρχηγοί της επανάστασης και από την άλλη οι Φαναριώτες και οι Έλληνες της διασποράς, που ήρθαν για να συνδράμουν στην απελευθερωμένη χώρα. Οι διαφορές στη νοοτροπία και στο πολιτιστικό υπόβαθρο επέτεινε το χάσμα ανάμεσα στις δυο πλευρές. Αποτέλεσμα της διαμάχης υπήρξαν τόσο οι εμφύλιες συγκρούσεις μετά την απελευθέρωση όσο και η δολοφονία του Καποδίστρια το 1831.

Η έλευση του Όθωνα και των Βαυαρών στην Ελλάδα, που συμπίπτει με την επίσημη ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και τη μεταφορά της πρωτεύουσας από το Ναύπλιο στην Αθήνα, δεν θα αλλάξει ουσιαστικά την κατάσταση. Σε επίπεδο κορυφής οι πολιτικές έριδες συνεχίζονταν, ενώ η κύρια μάζα του λαού ζούσε κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες. Η επιλογή άλλωστε του νέου βασιλιά υπήρξε αποκλειστική απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Τόσο ο Όθωνας όσο και οι σύμβουλοι του ήταν ξένοι ως προς την ελληνική πραγματικότητα της εποχής και ως ξένοι αντιμετωπίστηκαν από το σύνολο της κοινωνίας. Η πολιτική και κοινωνική δυσαρέσκεια εκφράστηκε μέσα από την επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου του 1843, που οδήγησε τελικά στην παραχώρηση συντάγματος. Παρόλα αυτά η πολιτειακή αλλαγή δεν κατάφερε να αμβλύνει τις κοινωνικές αντιθέσεις. Η κρατική διοίκηση παρέμενε ανοργάνωτη, η ληστεία μάστιζε την ελληνική ύπαιθρο και το αίτημα για δικαιοσύνη και αναδιανομή των εθνικών γαιών, παρέμεινε ανικανοποίητο. Την ίδια περίοδο αναπτύσσεται σταδιακά και το ιδεολόγημα της Μεγάλης Ιδέας, που προέτασσε ως βασικό στόχο του νέου κράτους την

απελευθέρωση των αλύτρωτων Ελλήνων και λειτουργούσε αποπροσανατολιστικά σε σχέση με την επίλυση των τρεχόντων κοινωνικών προβλημάτων.

Η αφετηρία του νεοελληνικού μυθιστορήματος.

Το ευρύτερο πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον της εποχής είχε έμμεσο αντίκτυπο και στην πνευματική ζωή της χώρας, καθώς λειτούργησε ανασταλτικά αφενός μεν για την προώθηση νέων ιδεών και αφετέρου για την υιοθέτηση νέων καλλιτεχνικών τάσεων.

Στο χώρο της λογοτεχνίας και ειδικότερα σε ό, τι αφορούσε τον πεζό λόγο η κατάσταση ήταν αρκετά συγκεχυμένη. Στην Ελλάδα των αρχών του 19^{ου} αιώνα δεν είχε αποσαφηνιστεί καν η ίδια η έννοια της λογοτεχνίας και συχνά αυτή ταυτιζόταν με τις έννοιες της φιλολογίας και της δημοσιογραφίας. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό έπαιξε η στάση των Ελλήνων λογίων - τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και στο εξωτερικό - το χρονικό διάστημα πριν αλλά και μετά την επανάσταση. Η πνευματική άνθηση που παρατηρήθηκε δεν οδήγησε στην ανάπτυξη της λογοτεχνίας, ούτε στην ανάδειξη καινούργιων μορφών λογοτεχνικής έκφρασης. Βασικό χαρακτηριστικό του Νεοελληνικού Διαφωτισμού υπήρξε αναμφισβήτητα το έντονο ενδιαφέρον των λογίων για την αρχαία ελληνική γραμματεία και την κλασική παιδεία. Η συγκεκριμένη επιλογή όμως, υπηρετούσε κατά κύριο λόγο εθνικούς και πολιτικούς σκοπούς και όχι λογοτεχνικούς. Οι λόγοι της περιόδου είχαν ως βασικό τους στόχο να σταθούν αρωγοί στην προσπάθεια εθνικής αυτοσυνειδησίας του υπόδουλου έθνους και να συμβάλουν στη σφυρηλάτηση και στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας, με απώτερο σκοπό την απελευθέρωση και την ανεξαρτησία της χώρας.¹

Μέσα σε αυτό το πνευματικό περιβάλλον εμφανίζεται σταδιακά στα τέλη του 18^{ου} αιώνα η λογοτεχνική φόρμα του μυθιστορήματος με την σύγχρονη πλέον μορφή της, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Στην Ελλάδα αντιμετώπιστηκε αρχικά ως ένα υποδεέστερο λογοτεχνικό είδος, που δεν έχριζε

---

¹ Σαχίνης Α., (1991) *Το νεοελληνικό μυθιστόρημα*, Αθήνα, σ. 21.

ιδιαίτερης προσοχής από τους λόγιους της εποχής. Χαρακτηριζόταν μάλιστα ως «ελαφρά φιλολογία».²

Παρόλα αυτά το ελληνικό μυθιστόρημα αρχίζει να αναπτύσσεται από τη δεκαετία του 1830 στηριζόμενο, τόσο στην ελληνική παράδοση όσο και στα πρότυπα που διαμορφώνονταν την ίδια εποχή στη Δύση. Ο συνδυασμός αυτός των δύο στοιχείων οδήγησε σε αυτό, που αργότερα ονομάστηκε ρομαντικό νεοελληνικό μυθιστόρημα.

Σε ό, τι αφορά την παράδοση σημαντική επιρροή - τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα - φαίνεται πως άσκησε η μελέτη του Αδαμάντιου Κοραή για το αρχαίο ελληνικό μυθιστόρημα. Ο Κοραής στο έργο του «Επιστολή προς Αλέξανδρο Βασιλείου», μελέτησε την ιστορία του αρχαίου ελληνικού μυθιστορήματος και εισάγοντας για πρώτη φορά στην ελληνική γλώσσα τον όρο μυθιστορία, επιχείρησε να δώσει τον ορισμό του. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό βασικό χαρακτηριστικό της μυθιστορίας είναι η εξιστόρηση μια ερωτικής ιστορίας, η οποία όμως εξελίσσεται σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο και αυτό είναι το βασικό στοιχείο, που τη διαφοροποιεί από τους μύθους και τα παραμύθια.³ Στην ίδια μελέτη ο Κοραής θα αναφερθεί στο ερωτικό και ηδονικό στοιχείο που χαρακτηρίζει την ελληνιστική μυθιστορία, κάνοντας όμως μια σαφή διάκριση ανάμεσα στο ηθικό μυθιστόρημα με ελληνικές ρίζες και στο ηδονικό και πιο «αισχρό» με δυτικές επιρροές.⁴

Το νεοελληνικό μυθιστόρημα όπως ήδη αναφέραμε, κάνει τα πρώτα του βήματα σε μια εποχή, που κυρίαρχη τάση στην πνευματική ζωή της χώρας ήταν η στροφή προς την αρχαιότητα και η μελέτη της κλασικής κληρονομιάς. Το γεγονός αυτό θα επηρεάσει ως ένα βαθμό και τη λογοτεχνική παραγωγή της περιόδου. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα παρατηρείται μια σαφής προσπάθεια σύνδεσης του νεοελληνικού μυθιστορήματος με το ελληνιστικό με βάση τον ιδεολογικό πλαίσιο που έθεσε ο Κοραής. Αυτό είχε ως βασικούς του άξονες την έννοια της ιστορικότητας και την ηθική καθαρότητα της ελληνιστικής μυθιστορίας. Η προσπάθεια σύνδεσης με το παρελθόν αποτυπώνεται έντονα και σε γλωσσικό

---

² Σαχίνης, Α., ό. π., σ. 22.

³ Tonnet, H., (2001) Ιστορία του ελληνικού μυθιστορήματος, Αθήνα, σ.σ. 95 -96.

⁴ Τζιόβας, Δ., (2013) Από τη μυθιστορία στο μυθιστόρημα : Για μια θεωρία της ελληνικής αφήγησης. Στο Βαγενάς Ν. (επιμ.) *Από τον Λέανδρο στο Λουκή Λάρα*., Ηράκλειο, σ.σ.10 -12.

επίπεδο, καθώς η καθαρεύουσα κυριαρχεί σχεδόν σε όλα τα λογοτεχνικά έργα της περιόδου.

Παράλληλα όμως, το νεοελληνικό μυθιστόρημα θα είναι δεκτικό και σε επιρροές που προέρχονται από τη Δύση. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε, πως μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα ακόμα και στην Ευρώπη το μυθιστόρημα ως λογοτεχνικό είδος ήταν ακόμα υπό διαμόρφωση και δεν είχαν αποκρυσταλλωθεί οι βασικές του φόρμες και τεχνικές.⁵ Αυτό που υιοθετείται όμως και στην Ελλάδα είναι το στοιχείο του ρομαντισμού, που αποτελούσε άλλωστε το κυρίαρχο καλλιτεχνικό ρεύμα της εποχής. Λογοτεχνικά αυτό θα εκφραστεί αφενός μεν μέσω της θεματολογίας και αφετέρου μέσα από μια υπερβολή στην έκφραση των συναισθημάτων και των συγκινήσεων.

Οι ήρωες των μυθιστορημάτων είναι μοναχικοί, διαθέτουν ηθικές αξίες και ιδανικά, που έρχονται όμως σε αντίθεση με τη σκληρή πραγματικότητα. Έτσι το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν δεν τους επιτρέπει να χαράξουν την ζωή τους, έτσι όπως θα ήθελαν. Ταυτόχρονα αρκετά μυθιστορήματα της περιόδου έχουν και πολιτική διάσταση. Οι ήρωες τους έρχονται σε αντίθεση με το διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα και μέσω των ηρώων, που λειτουργούν ουσιαστικά ως ηθικά πρότυπα, δίνονταν η δυνατότητα στον συγγραφέα να ασκήσει κριτική και να αναδειξεί τις παθογένειες της πολιτικής ζωής.⁶

---

⁵ Αθανασόπουλος, Β., (2003) *Οι Μάσκες του ρεαλισμού*, Αθήνα., σ. σ. 310-311.

⁶ Τζιόβας, Δ.,(2007) *Ο άλλος εαυτός : Ταυτότητα και κοινωνία στη νεοελληνική πεζογραφία.*, Αθήνα., σ.σ. 74- 75.

Βιογραφικό σημείωμα συγγραφέα.

Ο Παύλος Καλλιγιάς (1814 – 1896) γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1814. Ήταν γιός του Κεφαλλονίτη Άννινου Καλλιγιά και της Σοφίας Μαυροκορδάτου. Με την έναρξη της επανάστασης του 1821 η οικογένεια εγκαταλείπει τη Σμύρνη και εγκαθίσταται στην Τεργέστη, όπου ο Καλλιγιάς θα ξεκινήσει τις σπουδές του. Θα αποφοιτήσει από το γυμνάσιο της Τεργέστης και στη συνέχεια θα σπουδάσει στη Φλαγγίνειο Σχολή της Βενετίας, με τη στήριξη του μεγαλέμπορου και οικογενειακού φίλου Ανδρέα Τσιτσέλη. Το 1834 ξεκίνησε τις νομικές σπουδές του στη Γερμανία και με την ολοκλήρωσή τους το 1837, επέστρεψε στην Ελλάδα.⁷

Ο Καλλιγιάς υπήρξε μια επιφανής προσωπικότητα της εποχής του. Ήταν ιδιαίτερα ευρυμαθής και πολυπράγμων και είχε ενεργό ρολό στην δημοσία και πολιτική ζωή της χώρας. Διατέλεσε καθηγητής Ρωμαϊκού δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, υπουργός εξωτερικών, δικαιοσύνης και οικονομικών αλλά και διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας. Παράλληλα ανέπτυξε και πλούσιο συγγραφικό έργο, το οποίο περιελάμβανε νομικές, φιλοσοφικές και λογοτεχνικές μελέτες. Η ενασχόληση του με τη λογοτεχνία δεν ήταν συστηματική, αφού ο *Θάνος Βλέκας* αποτέλεσε το πρώτο και μοναδικό του μυθιστόρημα.

---

⁷ Ιστορικό αρχείο της εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος,(1996) *Παύλος Καλλιγιάς 1814 – 1896*, Αθήνα, διαθέσιμο στο διαδίκτυο: https://ha.nbg.gr/el/pdf_library/Kalligas.pdf.

Το μυθιστόρημα *Θάνος Βλέκας*

Το έργο δημοσιεύτηκε πρώτη φορά το 1855, όχι όμως με τη μορφή βιβλίου. Ο Καλλιγιάς επέλεξε να παρουσιαστεί σε συνέχειες μέσω του λογοτεχνικού περιοδικού «Πανδώρα», που είχαν ιδρύσει από κοινού το 1850 ο Αλεξ. Ραγκαβής, ο Νικ. Δραγούμης και ο Κων. Παπαρρηγόπουλος.⁸ Με επιστολή του μάλιστα προς τον Δραγούμη ο Καλλιγιάς θα υποστηρίξει, πως το κείμενο που του στέλνει προς δημοσίευση δεν είναι δικό του, αλλά ανήκε σε κάποιον νεκρό και τα χειρόγραφα βρέθηκαν τυχαία στα χέρια του. Στην επιστολή με ημερομηνία 2 Οκτωβρίου 1855 αναφέρει χαρακτηριστικά « Φίλε, Μεταξύ των εγγράφων θύματος της στυγεράς χολέρας εύρον το μυθάριον τούτο, φέρον την εξής επιγραφήν ατελής...» και πιο κάτω σημειώνει για το έργο « εκ της αναγνώσεως του είδον, ότι περιέχει εν μικρογραφία σκιαγραφήματα των καθ' ημάς...».

Πράγματι μέσα από το έργο παρουσιάζονται με γλαφυρό τρόπο πτυχές της ελληνικής κοινωνίας της οθωνικής περιόδου και καυτηριάζονται τα φαινόμενα της διαφθοράς και της αναρχίας, που ταλάνιζαν εκείνη την εποχή την χώρα.

Η ιστορία του έργου περιστρέφεται γύρω από την ζωή, τις περιπέτειες και τον τραγικό θάνατο του Θάνου Βλέκα, ενός νέου φιλήσυχου αγρότη με ηθικές αρχές και αξίες. Στον αντίποδα συναντάμε τον αδερφό του ήρωα Τάσο Βλεκα, έναν τυχοδιώκτη χωρίς ηθικούς φραγμούς, που προσπαθεί να κερδίσει με κάθε μέσο χρήμα και εξουσία. Αυτός είναι και ο λόγος που συνεχώς αλλάζει ρόλους - ανάλογα με τη συγκυρία - και από αξιωματικός του στρατού μετατρέπεται σε ληστή. Η ληστρική δράση του αδερφού του θα γίνει η αιτία να χάσει ο Θάνος την μικρή του περιουσία, να εγκαταλείψει την Φθιώτιδα και να βρεθεί στην τουρκοκρατούμενη Θεσσαλία για να αποφύγει την σύλληψη. Εκεί θα γνωρίσει τον μεγαλογαιοκτήμονα Αϋφαντή - που θα σταθεί στο πλευρό του - αλλά και την κόρη του Ευφροσύνη. Ανάμεσα στους δύο νέους θα αναπτυχθεί ένας σιωπηλός και ανεκπλήρωτος έρωτας. Σύντομα όμως, τόσο ο Θάνος όσο και η οικογένεια Αϋφαντή θα επιχειρήσουν να διαφύγουν στην ελεύθερη Ελλάδα, γιατί καταδιώκονται από τους Τούρκους. Ύστερα από αρκετές περιπέτειες ο Θάνος θα βρεθεί φυλακισμένος στη Χαλκίδα κατηγορούμενος για

---

⁸ Tonnet, H., ό. π., σ. 120.

υπόθαλψη ληστών. Τελικά αθώνεται και φτάνει στην Αθήνα όπου βρίσκεται ο αδερφός του. Ο Τάσος Βλέκας έχει αλλάξει και πάλι στρατόπεδο και είναι πλέον υψηλόβαθμος αξιωματικός του στρατού, έχοντας αποκτήσει χρήματα και κοινωνική αναγνώριση. Έχει καταφέρει μάλιστα να εξαπατήσει τους κατοίκους του χωριού Τριβές οικειοποιούμενος τα κτήματα τους, με στόχο να τους απομυζήσει οικονομικά. Στο συγκεκριμένο χωριό θα σταλεί σαν επιστάτης ο Θάνος, που παρά τις καλές του προθέσεις δεν θα μπορέσει να αλλάξει την κατάσταση και θα είναι τελικά αυτός που θα πληρώσει με τη ζωή του την οργή και την απελπισία των χωρικών. Όταν φτάνουν στο χωριό ο Αϋφαντής και η Ευφροσύνη είναι πλέον αργά. Η Ευφροσύνη συγκλονισμένη από το θέαμα, πέφτει από το άλογο της και χάνει και αυτή τη ζωή της. Οι δυο νέοι θα ταφούν μαζί δίπλα στο ποτάμι.

Ένα ρομαντικό μυθιστόρημα με ρεαλιστικά στοιχεία.

Ο Καλλιγιάς δημιούργησε ένα μυθιστόρημα με απλοϊκή πλοκή, μέσα από το οποίο επεδίωξε να αναδείξει σημαντικά κοινωνικά προβλήματα της περιόδου, όπως η ληστεία και η αδυναμία αντιμετώπισής της από το κράτος, το αγροτικό ζήτημα και η άθλια ζωή των χωρικών, η διαφθορά των δημοσίων λειτουργών και η έλλειψη δικαιοσύνης. Η γραφή του Καλλιγιά έχει σαφώς ρεαλιστικά στοιχεία. Μέσα από το έργο του αφενός μεν προβάλλει τις παθογένειες του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και αφετέρου μας δίνει εικόνες από τη ζωή των ανθρώπων στη ύπαιθρο και στην αθηναϊκή πρωτεύουσα. Ο συγγραφέας δείχνει να έχει αντίληψη της κοινωνικής και ιστορικής πραγματικότητας της εποχής του και αυτό προσπαθεί να αποτυπώσει και στο μυθιστόρημα του.

Όπως εύστοχα σημειώνει ο Αθανασόπουλος, οι συγγραφείς του 19^{ου} αιώνα που δεν ήταν λογοτέχνες, αλλά ασχολήθηκαν περιστασιακά με το μυθιστόρημα ήταν αυτοί κυρίως, που συμπεριέλαβαν στο έργο τους ρεαλιστικά στοιχεία. Αυτό συνέβη γιατί στόχος του δεν ήταν αποκλειστικά η δημιουργία ενός καλλιτεχνικού έργου, αλλά και η προώθηση των απόψεων και των θέσεων τους.⁹

Το στοιχείο αυτό είναι έντονο και στον Καλλιγιά, που δεν περιορίζεται μόνο στην παρουσίαση των προβλημάτων, αλλά μέσα από τους ήρωες του εκφράζει τις πολιτικές του θέσεις και προτείνει λύσεις. Ειδικότερα η παρουσίαση των ζητημάτων της ληστείας και της αναδιανομής των εθνικών γαιών γίνεται με ιδιαίτερα αναλυτικό τρόπο. Μέσα από το μυθιστόρημα περιγράφεται η δράση των ληστών, οι συναλλαγές τους με το επίσημο κράτος, η έλλειψη πολιτικής βούλησης για την αντιμετώπιση της ληστείας αλλά και το πως ο πληθυσμός της υπαίθρου παρείχε στήριξη ή έδειχνε ανοχή στη δράση των ληστών, ταυτίζοντας τους ακόμα στη συνείδηση του με τους Κλέφτες της τουρκοκρατίας. Με αντίστοιχο τρόπο αναλύεται και το αγροτικό ζήτημα, καθώς δίνετε έμφαση στις άσχημες συνθήκες διαβίωσης των χωρικών και στην ανικανότητα του κράτους να εφαρμόσει τις αποφάσεις των Εθνοσυνελεύσεων. Ο τρόπος παρουσίασης αποδεικνύει, πως τα συγκεκριμένα ζητήματα απασχολούσαν ιδιαίτερα των συγγραφέα. Ας μη ξεχνάμε άλλωστε, πως ο Καλλιγιάς είχε ενεργό

---

⁹ Αθανασόπουλος, Β., ό. π., σ.σ. 312 – 113.

ρόλο στη δημόσια και πολιτική ζωή της χώρας, γεγονός που καθρεφτίζεται και στο έργο του.

Τα ρεαλιστικά στοιχεία που αναμφισβήτητα υπάρχουν στον *Θάνο Βλέκα* διαμόρφωσαν για πολλές δεκαετίες την αντίληψη, πως το έργο αποτελεί το πρώτο ρεαλιστικό μυθιστόρημα της νεοελληνικής λογοτεχνίας και από κάποιους μάλιστα χαρακτηριστικέ ως πρόδρομος της ηθογραφίας.¹⁰ Η πεποίθηση αυτή άρχισε να διαμορφώνεται ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αφού για τη γενιά του 1880 το έργο αποτέλεσε σταθμό. Θεωρήθηκε πως ήταν η πρώτη φορά, που ένας συγγραφέας επέλεγε να γράψει για την κοινωνική πραγματικότητα που βιώνει και το τώρα, χωρίς να καταφεύγει στο ένδοξο στο παρελθόν ή σε μακρινούς τόπους.¹¹ Αλλά και σύγχρονοι μελετητές όπως ο Mario Vitti υποστήριξαν, πως ο Καλλιγιάς ήταν ο πρώτος συγγραφέας που είχε το θάρρος να καταγράψει στο έργο του τα προβλήματα της εποχής του.

Ωστόσο ο «Θάνος Βλέκας» δεν ήταν το μοναδικό έργο της περιόδου που πραγματεύεται σύγχρονα προβλήματα και ασκεί κριτική, κάτι ανάλογο συμβαίνει και σε προγενέστερα μυθιστορήματα, όπως ο Εξόριστος, ο Ζωγράφος κ.α.¹² Ταυτόχρονα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε πρόδρομος της ηθογραφίας, βασικό χαρακτηριστικό της οποίας υπήρξε η περιγραφή και κυρίως η προβολή και ο εκθειασμός των ηθών και του πολιτισμού της υπαίθρου. Η εικόνα που μας δίνει ο Καλλιγιάς για τον ήρωα του (τίμιος, καθαρός, εγγράμματος) αποτελεί περισσότερο μια αστική φαντασίωση για το πώς θα έπρεπε να είναι ο αγροτικός πληθυσμός, που ελάχιστη σχέση είχε με την πραγματικότητα της ελληνικής υπαίθρου.¹³

Πάνω από όλα όμως, ο *Θάνος Βλέκας* είναι κυρίως έργο της εποχής του και ως τέτοιο είναι σαφώς επηρεασμένο από το λογοτεχνικό ρεύμα του ρομαντισμού. Πράγματι στο μυθιστόρημα συναντάμε χαρακτηριστικά στοιχεία και μοτίβα του ρομαντισμού, που εντοπίζονται σχεδόν όλα τα μυθιστορήματα της περιόδου. Πρώτα από όλα οι ήρωες του έργου είναι μονοδιάστατοι και χωρίζονται σε καλούς (Θάνος, Ευφροσύνη, Αύφαντης) και κακούς (Τάσος, Υαπετής), χωρίς να παρεκκλίνουν στο ελάχιστο μέχρι το τέλος του έργου, γεγονός που τους καθιστά μη ρεαλιστικούς. Ήδη

---

¹⁰ Σαχίνης, Α., ό. π., σ. 134.

¹¹ Τζίοβας, Δ., Από τη μυθιστορία στο μυθιστόρημα, ό. π., σ. σ. 120 – 121.

¹² Βαγενάς, Ν., (2004) *Η ειρωνική γλώσσα*, Αθήνα, σ. 193.

¹³ Τζίοβας, Δ., Από τη μυθιστορία στο μυθιστόρημα, ό. π., σ. 125.

από την αρχή του έργου ο Θάνος παρουσιάζεται ως « όστις διακρίνετο από φιλοπονία και πραότητα, και ηγηπάτο παρά πάντων όσοι τον εγνώριζον», αλλά και στη συνέχεια «..αγαπών την τάξιν και των χρηστών ανθρώπων την συμπεριφορά [...]». Ο κεντρικός ήρωας είναι ένας τίμιος και εργατικός νέος, που οι ηθικές αρχές που διαθέτει τον οδηγούν τελικά στον θάνατο, όπως ακριβώς συμβαίνει και στον Λέανδρο του Αλ. Σούτσου.¹⁴ Τα λόγια του Θάνου όταν θα βρεθεί άδικα φυλακισμένος είναι χαρακτηριστικά « Αλλά τίνα αδίκησα, τίνα έβλαψα, τίνα εξημίωσα!.. Τιμωρούμαι διότι είμαι αδύνατος, διότι είμαι μόνος, άσημος και άγνωστος. Άνευ συμπράξεως δυνατού, άνευ δώρων και τεχνασμάτων ο αθώος δεν εισακουέται;». Με τον θάνατό του όμως ο ήρωας τελικά δικαιώνεται, καθώς βασική αιτία για αυτό το τραγικό γεγονός υπήρξε η αδικία και η έλλειψη κοινωνικής ηθικής.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό ρομαντικό μοτίβο που απαντάται στο έργο είναι ο έρωτας ανάμεσα στο Θάνο και την Ευφροσύνη. Ένας έρωτας αγνός, ανεκπλήρωτος και ανομολόγητος, που λήγει άδοξα με τον θάνατο των δυο ερωτευμένων και την κοινή ταφή τους δίπλα στο ποτάμι. Στο σημείο της ταφής τους « όταν τα πάντα σιγούν μόνον ηχεί το κελάηδισμα του ποταμού [...] ακούεται υπό τα δέντρα μελωδική φωνή ψαλλόντων Ωσαννά», αναφέρει χαρακτηριστικά ο Καλλιγιάς. Ακόμα στο έργο υπάρχει το στοιχείο της περιπέτειας. Ο Θάνος καταδιώκεται, αποχωρίζεται την αγαπημένη του, ναυαγεί, φυλακίζεται και περιπλανάται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Τέλος η επιρροή του ρομαντισμού φαίνεται και στη γλώσσα γραφής του έργου, που είναι η καθαρεύουσα.

Διαπιστώνουμε επομένως, πως ο *Θάνος Βλέκας* είναι ένα ρομαντικό μυθιστόρημα, στο οποίο συναντάμε και αρκετά ρεαλιστικά στοιχεία που δεν αλλοιώνουν όμως τον ρομαντικό του χαρακτήρα. Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι το έργο λειτουργεί ως προπομπός της μετάβασης από τον ρομαντισμό στο ρεαλισμό, που θα συντελεστεί σταδιακά τις επόμενες δεκαετίες.

---

¹⁴ Tonnet, H., ό. π., σ. 127.

Το ύφος και η γλώσσα του έργου.

Ο Καλλιγάς δημιουργεί μια απλοϊκή ιστορία, που στο πρώτο της μέρος τουλάχιστον έχει ροή και κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Στη συνέχεια όμως οι νομικές και πολιτικές αναλύσεις λειτουργούν σε βάρος της πλοκής και αφαιρούν από το έργο το λογοτεχνικό του ενδιαφέρον. Αυτό συμβαίνει γιατί βασικός στόχος του Καλλιγά, ήταν κυρίως η ανάδειξη των προβλημάτων που μαστίζαν την ελληνική κοινωνία και όχι ενδεχομένως η λογοτεχνική τέρψη του αναγνώστη. Το στοιχείο αυτό είναι κυρίαρχο στο έργο και καθόρισε τόσο τα αφηγηματικά μέσα όσο και το ύφος του. Με το αφηγηματικό τέχνασμα της πλαστοπροσωπίας¹⁵ ο Καλλιγάς τονίζει την ανωνυμία του συγγραφέα, γεγονός που του δίνει την δυνατότητα να μιλήσει πιο ανοιχτά για αυτά που τον απασχολούν, αποφεύγοντας παράλληλα την άμεση κριτική προς το πρόσωπό του.¹⁶

Το ύφος του είναι σαρκαστικό και δεικτικό, όπως στην περίπτωση του Ηφαιστίδη ενός δασκάλου και φίλου του Θάνου, που λατρεύει την αρχαιότητα και θεωρούσε ως γνήσια ελληνική γλωσσά μόνο την αρχαία. Άλλοτε πάλι το ύφος γίνεται ειρωνικό, όπως στην περιγραφή του Λέοντα Ιαπετή ένας νέου άνδρα λαϊκής καταγωγής, που προσπαθεί να διεισδύσει με κάθε τρόπο στην υψηλή κοινωνία της αθηναϊκής πρωτεύουσας. Τέλος κάποιες φορές ο συγγραφέας δεν διστάζει να υιοθετήσει έναν λόγο καυστικό και οξύ στην προσπάθεια του να ασκήσει κριτική στα κακώς κείμενα της εποχής.

Η γλώσσα του έργου είναι λόγια, καθώς ο Καλλιγάς χρησιμοποιεί μια αυστηρή καθαρεύουσα σχεδόν αρχαϊζουσα, που είναι ενιαία σε όλο το έργο. Διαφοροποιείται ελαφρώς μόνο στα διαλογικά μέρη, αφού οι ήρωες του λόγω του μορφωτικού τους επιπέδου ήταν αδύνατο να μιλούσαν στην καθαρεύουσα.

---

¹⁵ Μπαλάσκας, Κ., (2003) *Ξενάγηση στη νεοελληνική πεζογραφία*, Αθήνα, σ. 40.

¹⁶ Τζιόβας, Δ., (1987) *Μετά την αισθητική*, Αθήνα, σ. 95.

Επίλογος.

Το μυθιστόρημα του Παύλου Καλλιγά αποτελεί αναμφισβήτητα σημείο αναφοράς για την νεοελληνική λογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα, ίσως όχι τόσο για τη λογοτεχνική του αξία όσο για το περιεχόμενό του. Το έργο έκανε αίσθηση και άσκησε έντονη επιρροή στους συγγραφείς του 19^{ου} αιώνα, γιατί ο Καλλιγάς δεν περιορίστηκε στην ανάδειξη των προβλημάτων. Μέσα από το έργο του προέβαλε την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις, που θα οδηγούσαν στη διαμόρφωση μιας οργανωμένης κρατικής δομής με ορθή διοίκηση, που θα μεριμνά για την εθνική ομόνοια. Οι ιδεολογικές προεκτάσεις του έργου ήταν αυτές που ενδεχομένως βοήθησαν στην ανάδειξη του, καθώς αναγνωρίστηκε η συμβολή του συγγραφέα στην προσπάθεια που συντελούνταν εκείνη την εποχή για την ανοικοδόμηση ενός σύγχρονου έθνους – κράτους και την διαμόρφωση μια ενιαίας εθνικής ταυτότητας.

Βιβλιογραφία

- 1) Αθανασόπουλος, Β., (2003) *Οι Μάσκες του ρεαλισμού*, Αθήνα., εκδ. Καστανιώτη.
- 2) Βαγενάς, Ν., (2004) *Η ειρωνική γλώσσα*, Αθήνα., εκδ. Στιγμή.
- 3) Βαγενάς Ν. (επιμ.) *Από τον Λέανδρο στο Λουκή Λάρα.*, Ηράκλειο., εκδ. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- 4) Καλλιγιάς Π. *Θάνος Βλέκας*, Αθήνα., εκδ. Νεφέλη.
- 5) Μπαλάσκας, Κ.,(2003) *Ξενάγηση στη νεοελληνική πεζογραφία*, Αθήνα., εκδ. Μεταίχμιο.
- 6) Σαχίνης Α., (1991) *Το νεοελληνικό μυθιστόρημα*, Αθήνα., εκδ. Βιβλιοπωλειον της Εστίας.
- 7) Τζίοβας, Δ.,(2007) *Ο άλλος εαυτός : Ταυτότητα και κοινωνία στη νεοελληνική πεζογραφία.*, Αθήνα., εκδ. Πόλις.
- 8) Τζίοβας, Δ., (1987) *Μετά την αισθητική*, Αθήνα., εκδ. Οδυσσέας.

β) Διαδικτυακές Πηγές

Ιστορικό αρχείο της εθνικής Τράπεζα της Ελλάδος,(1996) *Παύλος Καλλιγιάς 1814 – 1896*, Αθήνα, (https://ha.nbg.gr/el/pdf_library/Kalligas.pdf τελευταία πρόσβαση 5/12/2017).

